

na to także ich mało jeszcze ustrukturyzowana pamięć. Należy więc bezwzględnie wykorzystać tę sytuację, a dziecko będzie miało ogromną satysfakcję, że umie tak dużo powiedzieć w obcym języku.

5. Dziecko, zwłaszcza przedszkolne, będzie miało spore trudności z budowaniem pełnych zdań w obcym języku, chyba że będą to wyuczone na pamięć zwroty. Nie należy dzieci zmuszać do czynności, które przerastają ich możliwości. Często nauczyciele, a zwłaszcza rodzice, nieświadomi ograniczeń rozwojowych swojej pociechy, krzykiem i groźbą usiłują wymusić od dziecka „produkcję” zdań w obcym języku. Nic bardziej błędnego! Takie postępowanie może na zawsze zniechęcić dziecko do nauki. Na pełne zdania przyjdzie czas w wieku około 10 lat. Nie należy więc się niecierpliwić. Wszystko nadejdzie z czasem, gdy mózg dziecka nauczy się wykonywania czynności analitycznych.

Dorośli, z kolei, wykazują inne właściwości procesu uczenia się, które też muszą być wzięte pod uwagę tak przez samych uczniów, jak i przez ich nauczycieli.

1. Dorosły (a za takich należy już uważać uczniów szkół średnich) przyswaja z taką samą sprawnością sytuację „tu i teraz”, jak sytuację przeszłą i przyszłą. Nie ma żadnych kłopotów z przyswajaniem pojęć abstrakcyjnych.

2. Dorosły często czuje się lepiej, gdy dostrzega związki między funkcjonowaniem poszczególnych struktur języka. Lubi rozumieć, dlaczego jedno zdanie różni się od drugiego.

3. Mózg stracił już swoją plastyczność. Zdolności dźwiękonaśladowcze umiejscowiły się już na dobre w prawej półkuli i niewiele mają wspólnego z językiem. Dorosły nie porafi już w sposób tak doskonały jak dziecko naśladować dźwięków obcego języka.

4. Uczenie dorosłych wierszyków i piosenek, stosowane zbyt często, może spowodować utratę zaufania do nauczy-

ciela. Uczniowie dorośli uważają takie czynności na lekcji za dobrą zabawę dla odprężenia, ale nie za sposób na nauczenie się języka.

5. Dorośli są bardziej twórczy. Chętniej i śmielej budują zdania, łatwiej przyswajają zasady gramatyczne, lepiej je zapamiętują i chętniej robią z nich użytek. Tę cechę uczniów dorosłych należy więc szczególnie wykorzystywać. Stąd też młodzież ze szkół średniej oraz dorośli po pół roku porządnej nauki języka są w stanie porozumiewać się w podstawowych, codziennych sprawach.

6. Dorośli chętniej będą uczyć się słówek w kontekstach, w grupach słów o podobnym znaczeniu (tzw. rodziny słów), w różnego rodzaju skojarzeniach. Dziecko, natomiast, bardzo łatwo i chętnie nauczy się całej listy słówek, zupełnie ze sobą niepowiązanych. Powyższe cechy związane są, oczywiście, z różnicami w funkcjonowaniu pamięci.

W jakim więc wieku należy rozpocząć naukę języka? Jest to najzupełniej obojętne, ale kiedy chcemy nauczyć się bardzo dobrej wymowy, musimy zacząć uczyć się przed 10—12 rokiem życia. Pamiętajmy jednak to, co powiedział znany polski dziennikarz i poliglota, Zygmunt Broniarek: „*Lepiej jest mówić w obcym języku z polskim akcentem niż nie mówić wcale*”.

(październik 1993)

Bibliografia

- Aitchison, J. (1983): *The Articulate Mammal*, London, Hutchinson.
Brown, H. D. (1987): *Principles of Foreign Language Learning and Teaching*, 2nd edition, New York, Prentice Hall Regents.
Lenneberg, E. (1967): *The Biological Foundations of Language*, New York, John Wiley & Sons.
Stevick, E. (1976): *Memory, Meaning and Method*, Rowley, MA., Newbury House Publishers.

HOLGER ANDRÉ BAUMANN
Erfurt

Nauczanie języków obcych w Niemczech

Artykuł jest próbą przedstawienia istotnych problemów związanych z nauczaniem języków obcych w Niemczech, a także kształceniem odpowiedniej kadry nauczycielskiej.

Kwestię nauki języków obcych w szkołach ogólnokształcących reguluje Hamburski Układ krajów związkowych (układ między poszczególnymi landami Republiki Federalnej w sprawie standaryzacji nauczania języków obcych, z 28 października 1964 roku ze zmianami z 14 października 1971 roku). Stosownie do tego układu, obowiązkowa nauka języka obcego zaczyna się w piątej klasie.

W gimnazjum istnieje możliwość wyboru dwóch obowiązkowych języków spośród nowożytnych i łaciny, a w innych typach szkół spośród dwóch języków nowożytnych (angielskiego lub francuskiego). W szkole realnej i głównej^{*)} drugi

^{*)} Szkoła realna (*Realschule*) jest szczeblem pośrednim między szkołą główną (*Hauptschule*) a szkołą średnią (*Gymnasium*). Z reguły trwa ona 6 lat, od 5. do 10. klasy i prowadzi do uzyskania średniego wykształcenia. Ukończenie tej szkoły upoważnia do rozpoczęcia nauki w średniej szkole zawodowej (technikum) lub (na podstawie dobrego świadectwa) w wyższej szkole zawodowej. Jest też warunkiem podjęcia nauki zawodu i pracy na średnim szczeblu w różnych gałęziach gospodarki lub w służbach publicznych. Jedna trzecia wszystkich uczniów w Niemczech uzyskuje wykształcenie średnie tego typu. Szkoła główna (*Hauptschule*) — nauka

język obcy jest fakultatywny. Nauka drugiego języka obcego (łaciny, angielskiego lub francuskiego) zaczyna się w siódmej klasie. Trzeci język obcy jest wprowadzany w gimnazjum w dziewiątej lub jedenastej klasie (z reguły jako przedmiot fakultatywny). Odnośnie wyboru trzeciego języka nie ma żadnych konkretnych ustaleń. Może nim być język duński, włoski, niderlandzki, portugalski, rosyjski i hiszpański, a ostatnio także arabski i japoński.

Powyższe informacje dotyczą głównie landów zachodnich; we wschodnich (na terenie byłej NRD) można zauważyć pewne modyfikacje. Dominacja angielskiego nad innymi językami obcymi jest tu wyraźniejsza niż w landach zachodnich. Jeśli chodzi o język rosyjski, to niewielu uczniów wybiera go jako swój pierwszy język obcy (choć istnieje taka możliwość, na przykład w Turynii), stąd spada on praktycznie na drugie, a nawet trzecie miejsce. Wybór trzeciego języka obcego poszerzono o języki polski i czeski. Z podanej informacji widać, że w Niemczech popierana jest tendencja określana terminem „dywersyfikacji propozycji językowych” w nauczaniu języka obcego. Dywersyfikacja dotyczy zarówno rozszerze-

trwa 5 lub 6 lat. Większość uczniów rozpoczyna naukę zawodu (red.).

nia propozycji w zakresie trzeciego języka obcego (o język polski i czeski), a także wprowadzenia czwartego i piątego języka obcego na poziomie gimnazjalnym. Przy nauczaniu trzeciego, względnie czwartego i piątego języka, zasada poznawania języków pokrewnych powinna być w miarę możliwości ograniczona. Wielu specjalistów jest zdania, że w Europie lat dziewięćdziesiątych i lat następnych język angielski nie będzie funkcjonował jako *lingua-franca*. Alternatywą będzie model receptywnej wielojęzyczności, w którym możliwe wielu ludzi będzie mogło mówić swoim językiem ojczystym, zrozumiałym dla partnera. Za tym modelem przemawiają względy językowe i polityczne — uznanie równouprawnienia narodów i języków w Europie. Jest więc celowe, aby na przykład do języka angielskiego, jako języka pierwszego lub drugiego, dobrać języki najbliższe: niderlandzki, duński i szwedzki, a do francuskiego — hiszpański, włoski lub portugalski, natomiast do rosyjskiego — polski, czeski lub serbsko-chorwacki. Powyżej przytoczone rozwiązanie pozwala zrozumieć, jakie wymagania będą stawiane nauczycielom języków obcych w najbliższej przyszłości i określa sposób ich kształcenia.

Kształcenie nauczycieli języków obcych odbywa się zarówno na uniwersytetach, jak i w wyższych szkołach pedagogicznych. W landach zachodnich kształcą się głównie nauczycieli języka angielskiego, francuskiego i łaciny, ponieważ te języki dominują w szkołach. Według danych Federalnego Urzędu Statystycznego w semestrze zimowym 1988/89 aż 3994 przyszłych nauczycieli gimnazjalnych wybrało język angielski, jako pierwszy przedmiot w toku studiów, natomiast język francuski wybrało 1819, a łaciński 1151. Dużo mniej wybrało grecki — 238, czy hiszpański — 114.

Również we wschodnich landach najwięcej kształcą się nauczycieli języków: angielskiego, dalej francuskiego, hiszpań-

skiego i rosyjskiego. Programy studiów na uniwersytetach i w innego typu szkołach wyższych przewidują z reguły studia trójprzedmiotowe, przy czym, jako pierwszy i drugi przedmiot studiów występują: dwa języki obce lub język ojczysty i język obcy, względnie język obcy i przedmiot niefilologiczny (matematyka, biologia). We wszystkich programach trzecim przedmiotem jest dydaktyka. Przy wyborze pierwszego i drugiego przedmiotu studiów często bierze się pod uwagę pokrewieństwo przedmiotów. Godny polecenia byłby wybór dwóch przedmiotów filologicznych. Spowodowałoby to jednak mniejszą dyspozycyjność w pracy, a tym samym mniejsze szanse zawodowe dla studiujących. Z uwagi na to, państwo ogranicza możliwość studiowania dwóch pokrewnych przedmiotów, popierając równoległe wybór dwóch przedmiotów nie pokrewnych.

Programy studiów na uniwersytetach i w szkołach wyższych są rozłożone na osiem semestrów. Wiadomo jednak z doświadczenia, że rzeczywisty czas studiów na zachodnich uczelniach dochodzi do trzynastu, czternastu semestrów. To przekroczenie regulaminowego czasu studiów można wytłumaczyć dużą ilością czasu, potrzebną na złożenie egzaminów (na ogół rok do dwóch lat). Liczba godzin w semestrze wynosi przeciętnie 160, z czego po 64 godziny przypada na pierwszy i drugi przedmiot studiów, zaś pozostałe 32 godziny przypadają na dydaktykę.

Studia na uniwersytecie lub w szkole wyższej kończą się pierwszym państwowym egzaminem. Pozytywna ocena z egzaminu uprawnia studenta do odbycia jednorocznej lub dwuletniej praktyki szkolnej pod kontrolą krajowych władz szkolnych (*Landesschulbehörde*). Okres ten kończy się drugim egzaminem państwowym, po czym otrzymuje się uprawnienia do nauczania w szkole (w klasach od 5 do 10 i 5 do 13). Dwuetapowe kształcenie nauczycieli (etap studiów i etap praktyki)

wywołuje kontrowersje, szczególnie we wschodnich landach, gdzie jednoroczna praktyka szkolna odbywa się w ramach studiów. Podział kształcenia na dwa etapy wywołuje obawę o zbytnie teoretyzowanie w szkole wyższej oraz nadmierny pragmatyzm w etapie drugim (pod wpływem władz szkolnych).

Program kształcenia, na przykład nauczyciela języka angielskiego składa się z kilku części:

Językoznawstwo:

- teorie, modele, metody;
- gramatyka opisowa języka angielskiego;
- gramatyka historyczna języka angielskiego;
- regionalne, społeczne i funkcjonalne aspekty języka angielskiego.

Literaturoznawstwo:

- teorie, modele, metody;
- literatura angielska od początków do około 1650 roku;
- literatura angielska od około 1650 roku do współczesności;
- literatura amerykańska;
- literatura poza anglo-amerykańską.

Praktyka językowa:

- fonetyka;
- gramatyka;
- tłumaczenie;
- konwersacja;
- języki specjalistyczne.

Kulturoznawstwo:

- instytucje społeczne oraz historia Wielkiej Brytanii i Irlandii;
- instytucje społeczne oraz historia USA;
- instytucje społeczne oraz historia innych krajów posługujących się językiem angielskim.

Regulamin studiów określa, które przedmioty są obowiązkowe, a które fakultatywne. To oznacza, że studiujący nie

muszą uczęszczać na wszystkie przedmioty z danego działu. Dzięki temu studiujący sam kształtuje treść swoich studiów. Rezygnuje się tym samym w dużym stopniu z jednolitych, zamkniętych form nauczania. Wymaga to od studiujących dużej samodzielności i wysiłku.

Akademickie podejście w kształceniu nauczycieli dominuje nad nauczaniem dydaktyki, zwłaszcza w landach wschodnich, przez co przygotowanie studiujących do pracy dydaktycznej pozostaje na drugim miejscu.

Istnieje więc tendencja do zmiany metodycznej i metodycznej formy kształcenia nauczycieli w związku z nowymi wymaganiami, stojącymi przed nauczycielami języków obcych. Do zmian w tej dziedzinie należy, obok wymienionej dywersyfikacji programu, także ściśle powiązanie między lekcją języka obcego i ojczystego na bazie komunikacji i ćwiczeń. Nauczanie języków obcych zaczyna się już w trzeciej klasie.

Istnieje też inna tendencja w nauczaniu języków obcych, polegająca na wprowadzeniu zróżnicowania intensywności nauki od stopnia wysokiego (sześć i więcej godzin tygodniowo) do niskiego (dwie godziny tygodniowo). Okres intensywnej nauki umożliwia odczuwalne przez uczniów postępy w nauce w stosunkowo krótkim czasie. Należy je uwzględnić szczególnie w nauce języka obcego na poziomie średnim. Myśli się także o wprowadzeniu w gimnazjum nauki innych przedmiotów w języku obcym. Rozszerzenie obcojęzyczności na przedmioty niefilologiczne jest uzasadnione na poziomie gimnazjalnym, jeśli się myśli o przygotowaniu uczniów do szkoły wyższej, zwłaszcza że w przypadku nauk przyrodniczych, ekonomii politycznej i informatyki niezbędna jest znajomość języków obcych (szczególnie angielskiego). Jak widać, od nauczyciela wymagany będzie wysoki poziom profesjonalizmu. Osiągnięcie tego jest możliwe poprzez:

- zwiększenie liczby godzin praktycznej nauki języka i kulturoznawstwa;
- zwiększenie liczby staży zagranicznych;
- podwyższenie poziomu wiedzy o języku, jako socjologicznym i historycznym fenomenie;
- szersze stosowanie metody historyczno-literackiej;
- powrót do kanonu w literaturoznawstwie i lingwistyce;
- położenie nacisku na pragmatyzm myślenia i afirmację powiązania wykształcenia nauczyciela z neofilologicznymi dyscyplinami;
- zwiększenie zainteresowania przyszłym zawodem towarzyszyć powinna temu radość poznawania obcego języka i kultury.

Zmiany w sposobie kształcenia nau-

czyciela są podyktowane nie tylko dalszym rozwojem języków w szkole i nie sprowadzają się tylko do hasła „profesjonalizacja”.

Obok „profesjonalizacji” studiów należy wskazać na jeszcze drugą tendencję w kształceniu nauczycieli języków obcych, która wynika z relatywnie małych szans zawodowych absolwentów szkół nauczycielskich. W związku z tym przyszli nauczyciele podejmują dodatkowe studia. Ukończenie drugiego fakultetu daje większe możliwości w pracy zawodowej, umożliwiając podejmowanie zawodów w dziedzinie informatyki, tłumaczenia, czy uczenia obcokrajowców języka niemieckiego. Zdobycie dodatkowych kwalifikacji zawodowych relatywizuje zasadę profesjonalizmu, choć jej nie podważa.

(maj 1993)

Uwaga, nauczyciele języka niemieckiego!

Warto poinformować swoich uczniów o nowej pozycji WYDAWNICTW SZKOLNYCH I PEDAGOGICZNYCH. Jest to zbiór testów egzaminacyjnych z języka niemieckiego pod tytułem:

Teste dich selbst!

Książka zawiera najnowsze testy z egzaminów wstępnych na wyższe uczelnie (również na germanistykę i do nauczycielskich kolegów języka niemieckiego), opracowane przez specjalistów Zakładu Praktycznego Nauczania Języka Niemieckiego Instytutu Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Pozycja ta umożliwia przygotowanie się do egzaminów wstępnych i określenie poziomu opanowania języka przez osoby uczące się w szkołach, na kursach, bądź prywatnie. Książce towarzyszy kaseta magnetofonowa, na której nagrano teksty w celu sprawdzenia umiejętności słuchania ze zrozumieniem. Na końcu książki wydrukowano teksty nagrań, a także klucz dla poszczególnych testów.

Języki
obce
w
szkole
podstawowej

IWONA ZAJĄCZKOWSKA
Katowice

Atrakcyjne lekcje języka angielskiego. Jak to osiągnąć? Część I.

Wśród metodyków i nauczycieli języków obcych zyskują popularność argumenty na rzecz rozpoczynania nauki języka obcego w młodszych klasach szkoły podstawowej. Co zrobić jednak, aby były to lekcje przyjemne a zarazem efektywne i dające dużo satysfakcji dzieciom i nauczycielowi? Od razu nasuwa się odpowiedź sugerująca wykorzystanie pierwszego dziecięcego zainteresowania i naturalnej aktywności, gdy dzieci uczą się i zapamiętują materiał leksykalny jakby mimo woli, nieświadomie¹⁾.

Zadanie takie spełniają wszelkiego rodzaju gry i zabawy słowne bądź słowno-ruchowe, krzyżówki, szarady, wiersze i piosenki. Ich stosowanie pozwala na uatrakcyjnienie każdej tradycyjnej lekcji w klasach starszych. Natomiast w klasach młodszych pozwalają wprowadzić nowy materiał w sposób łatwy i skuteczny. Umożliwiają też dostosowanie wprowadzanego materiału do potrzeb nauczyciela i możliwości dzieci, wspomagając przy okazji rozwój ich osobowości²⁾.

¹⁾ Lichodziejewska-Cuprijak, J.: *Nauczanie języka angielskiego w grupach dziecięcych — propozycje formy i stylu prowadzenia zajęć*, „Języki Obce w Szkole”, nr 2/1991, ss. 138—143.

²⁾ Komorowska, H.: *Muzzy na serio, czyli wczesny start w nauce języka obcego*, „Języki Obce w Szkole”, nr 4/1992, ss. 324—332.

Aktywność emocjonalna dziecka jest uzależniona od wyników konkursów, sukcesów „artystycznych” (recytacja, śpiew), oklasków za wszelkie osiągnięcia w rywalizacji zabawowej. Wszystko to stale wzmacnia pozytywną motywację do nauki, przenoszona też na inne przedmioty szkolne oraz poza szkołę³⁾.

Często zdarza się, że raz wykorzystana gra przybiera po jakimś czasie nową formę dzięki pomysłowości dzieci i ich zaangażowaniu. Zaczynają stawiać sobie coraz wyższe wymagania, a ich ambicje zaczynają rosnąć, podsycane przez coraz to nowe pomysły, czasem ich własne, a czasem inspirowane przez nauczyciela, bądź też przeniesione z polskiej zabawy. Zdarza się (zwłaszcza w przypadku dzieci starszych), że nauczyciel staje się tylko biernym uczestnikiem lub obserwatorem zabawy, a inicjatywę przejmuje jedno z dzieci, skutecznie prowadząc lekcję.

Jednak, aby osiągnąć ten etap należy wcześniej dostarczyć im sporo wiadomości i inspiracji oraz zadbać o pewną kulturę zachowań w czasie tak dość swobodnie prowadzonej lekcji.

Takie prowadzenie zajęć likwiduje

³⁾ Kapica-Curzytek, J.: *Twórcza postawa dzieci w uczeniu się języka angielskiego*, „Języki Obce w Szkole”, nr 3/1992, ss. 222—236.